

Debat: *Market Economy versus Communitarianism*

Op uitnodiging van de Atlantische Commissie spraken op maandag 23 april dr. Hamilton Cravens, hoogleraar geschiedenis aan Iowa State University in de Verenigde Staten, en dr. Paul van Seters, hoogleraar sociologie aan de Universiteit van Tilburg, over de Amerikaanse markteconomie en het communitaristische gedachtegoed in Europa. Het debat vond plaats in Sociëteit de Witte in Den Haag en werd voorgezeten door drs. Monika Sie Dhian Ho, beleidsmedewerker bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en vice-voorzitter van de Atlantische Commissie.

'Liberaal sinds Adam Smith'

Hamilton Cravens, die veel gepubliceerd heeft over de wisselwerking tussen de staat en de vrije markteconomie, benadrukte dat de Amerikaanse samenleving een lange traditie kent van economisch liberalisme, die te herleiden is tot de tijd van Adam Smith. Volgens diens theorie zou een vrije markt waarin het individu het eigen belang nastreeft, het meeste opleveren voor de maatschappij als geheel.

Volgens Cravens werd dit 'klassieke liberalisme' in de ideologische ideeënstrijd tijdens de Koude Oorlog gebruikt als verdediging tegen de communistische opvattingen van de Sovjetunie. Hij benadrukte dat deze liberale overtuigingen tot voor kort werden ingegeven door pragmatisme, en pas sinds kort voortkomen uit ideologische bevoegenheid. Het idee waarbij het individu rationeel handelt en daardoor via wetenschappelijke methodes te verklaren en te voorspellen is, is ontwikkeld door de sociale wetenschappen.

Vanwege deze vermeende rationele handelswijze van de mens zijn vanaf de Tweede Wereldoorlog ook wiskundigen en economen ingezet bij het formuleren van internationale politiek. Kansberekening en simulatiespellen werden gehanteerd door beleidsmakers tijdens de Koude Oorlog om het mogelijke optreden van de vijand te doorgronden en te voorspellen. Vooral de RAND Corporation, opgericht in Santa Monica (VS) in 1946, heeft in dit opzicht veel invloed gehad.

Neoliberalisme en postmodernisme

Volgens professor Cravens heeft de individualisering zich vanaf de jaren zestig en zeventig in de Verenigde Staten verder ontwikkeld. Het economisch institutionalisme van de Brit John Maynard Keynes, wiens economisch model vooral in West-Europa lange tijd zeer invloedrijk was, had in de Verenigde Staten relatief weinig invloed. Vanaf de jaren tachtig betekende het neoliberalisme, dat met name door Ronald Reagan werd gepropageerd, een definitieve herwaardering van het individu.

Op het vlak van de sociale wetenschappen en de cultuur deed het postmodernisme zijn intrede. Dit heeft anno 2007 tot een grote verscheidenheid geleid in de Amerikaanse samenleving. Volgens Cravens kan de Amerikaanse maatschappij gezien worden als een 'groot mozaïek'. Hierbij is de vrije markt nog immer het belangrijkste economische systeem, mede omdat er volgens hem geen serieuze alternatieven zijn.

Communitarisme als reactie op neoliberalisme

Paul van Seters ging tijdens zijn lezing in op de historische achtergrond van het communitarisme, de filosofie die ervan uitgaat dat sociale structuren zoals het gezin, de kerk en de buurt, de basis vormen voor onderlinge solidariteit tussen individuen. De opkomst van deze filosofie is terug te voeren op de hoogtijdagen van het neoliberalisme in zowel West-Europa als de Verenigde Staten in de jaren tachtig. In die tijd kwam er in toenemende mate (academische) kritiek op de aannames van het leidende liberale paradigma.

Tijdens het 'Liberal-Community'-debat werden er door criticasters als Michael Sandel en Charles Taylor vraagtekens geplaatst bij de allesbepalende positie van het individu. Het was echter vooral de Israëlisch-Amerikaanse socioloog Amitai Etzioni die leidsman zou worden van het communitarisme. Het door hem in 1990 opgerichte 'Communitarian Network', bestaande uit tientallen wetenschappers, had als doel morele, politieke en sociale aspecten van de westerse, neoliberale maatschappij aan de kaak stellen. Hoewel het oorspronkelijke doel van de initiatiefnemers was om het communitarisme uit te laten groeien tot een 'new social movement', werd het geen massabeweging in Amerika. De voormalige president Bill Clinton was volgens Van Seters weliswaar een communitarist, maar toch heeft de filosofie uiteindelijk niet veel invloed

gehad op de veelal conservatieve politici in de Verenigde Staten. Aan de Amerikaanse universiteiten kreeg de filosofie wel veel aanhang.

Balkenende en het communitarisme

Het communitarisme van Etzioni heeft de huidige premier Jan-Peter Balkenende sterk beïnvloed. Hij heeft het ook geïntroduceerd in het Nederlandse politieke landschap. Naar de opvattingen van Van Seters heeft de Nederlandse christen-democraat met zijn nadruk op waarden en normen slechts een beperkte invulling aan het begrip gegeven. Het communitarisme van Etzioni benadrukt niet alleen de 'collectieve gemeenschap', maar juist het optreden van het individu in de maatschappelijke context. Ook heeft Balkenende het communitarisme nooit als een grensoverschrijdend fenomeen gezien en het slechts als een Nederlands project beschouwd.

Professor Van Seters was echter gematigd optimistisch over het nieuwe kabinet Balkenende IV en het communitaristische karakter ervan. Anders dan de voorgaande kabinetten van Balkenende staan er in het huidige regeerakkoord punten die duiden op een toenemend belang van maatschappelijke organisaties. De eerste 100 dagen die het kabinet heeft uitgetrokken om met de vele maatschappelijke instellingen in gesprek te treden, ziet hij als bewijs hiervoor.

Menno Donia